

Szervezési kérdések

Gyógyszerészet 21. 18—20. 1977.

A gyógyszerészet igazságügyi vonatkozásairól

DR. HAMVAS JÓZSEF

A gyógyszerészi tevékenységet és gyakorlatot jogi normák és szakmai szabályok irányítják. A jogi normák vizsgálata és azok alkalmazásának elemzése a gyógyszerészet igazságügyi vonatkozásait hozza felszínre. A gyógyszerészek joga és kötelessége mellett a felelősség kérdése is sarlatos probléma. A felelősség komplex vizsgálata a megtörtént esetek analízise alapján valósulhat meg.

*

A gyógyszerészet igazságügyi vonatkozásainak a gyógyszerészi működés jogi és eljárásjogi szabályainak ismertetését, valamint azok alkalmazásának vizsgálatát értjük; a gyógyszerészeti tudományokból és a jogszabályokból (jogi diszciplínákból) egyaránt merítve, dinamikus összefüggéseiben vizsgálni a tényeket, ezzel elősegíteni a gyógyszerészet fejlődését és a gyógyszerészeti vonatkozású jogalkotást. Ismert ugyan az a tény, hogy egy szakterület gyakorlatának jogi szabályozása — elsődlegesen — jogász feladat. Viszont ahhoz a jogász felismeréshez, hogy az érintett szakma és gyakorlat területén jogszabályok módosítására, új jogi normák megalkotására van szükség, nélkülözhetetlenek a szakterület jelzései. A gyógyszerészi tevékenység változását, a gyakorlat kiszélesedését, illetőleg beszűkülését nem mindig követte az azt szabályozó jogi normák revidálása vagy/és új jogszabályok megalkotása. Az 1972. II. tv. hatályba lépése után is több olyan érvényes és hatályos jogszabállyal találkozunk, melyek kibocsátására azt megelőzően került sor. Ezért feltételezhető, hogy a közeljövőben a jogalkotó több, a gyógyszerészetre, a gyógyszerészi gyakorlatra vonatkozó jogi normát alkot. A gyógyszerészet igazságügyi vonatkozásainak vizsgálati módszere az, hogy rendszeresen és szisztematikusan elemzi a gyógyszerészek fejelemmi, polgári és büntető ügyeit abból a célból, hogy az esetekből levonható következtetések a megelőző intézkedések egyik bázisa legyen. Tehát a gyógyszerészet igazságügyi vonatkozásainak témakörét — az egészségügy egészéhez hasonlóan — a *preventív szemlélet* jellemzi.

Az elmondottakhoz szorosan kapcsolódik az igazság helyes megismerése érdekében kifejtett *szakértői tevékenység* vizsgálata is. Részben azokban a kérdésekben, ahol a jogrendszer fejlődése s a joggyakorlat által felvetett problémák megoldása a gyógyszerészeti tudományok segítségét igényli, részben pedig olyan eljárásokban (polgári, büntetőjogi), ahol a gyógyszerészeti gyakorlattal kapcsolatos szakkérdések kerülnek felszínre.

1. Gyógyszertári tevékenység

A gyógyszerészek és gyógyszerésztári asszisztensek tevékenységét elsősorban szakmai jogszabályok

határozzák meg. Így mári a gyógyszerészi tevékenység megkezdése is jogilag meghatározott, tételesen rögzített követelmények teljesítésétől függ. Ugyanez vonatkozik a gyógyszerészeljelt és a gyógyszerésztári asszisztens személyére is. (22/1976. EüM utasítás)

2. A gyógyszerészek kötelességei és jogai

A gyógyszerészi tevékenység célja a betegek megfelelő ellátása a megfelelő minőségű gyógyszerrel. Horváth [5] szerint: „Mai felfogásunk szerint a gyógyszerészet tevékenysége a szocialista egészségügyi ellátásunk rendszerének szerves részét képezi, feladata az adott lehetőségek és körülmények között a betegek gyógyszerellátásának minőségi és mennyiségi biztosítása, célja a gyógyszerellátás teljesítésén felül a gyógyszerészeti tudományok és az orvostudományok legkorszerűbb álláspontja alapján való gyógyszerészi tevékenység.” E célok elérését *kötelességek és jogok* segítik, melyeket a szocialista állam jogszabályok megalkotásával biztosít. A szocialista társadalom, ellentétben a korábbi társadalmi formációkkal, több joggal lép fel — morális vonatkozásban — tagjaival szemben; s ez különösen az orvosokra, egészségügyi dolgozókra vonatkozik [2]. A gyógyszerésznek tevékenységét ennek tudatában kell végezni. A gyógyszerészek kötelességei és jogai a következők:

a) Gyógyszerellátási kötelezettség

A gyógyszerellátásból, a gyógyszerkészítésből és a gyógyszereltartásból álló hármas funkcionnak a kor színvonalán álló elméleten és technológián alapuló működése biztosítéka a jó gyógyszerellátásnak. Ez a szocialista társadalom gyógyszerészenek legsajátosabb szakmai kötelessége [11].

b) Továbbképzési kötelezettség

Ahhoz, hogy a gyógyszerész a gyógyszerek készítését megfelelő színvonalon végezhesse, hogy a hozzáforduló orvosnak vagy betegnek megfelelő információt, illetőleg felvilágosítást adhasson, ismernie kell a tudományok újabb eredményeit. Ezen ismeretek megszerzése végett a gyógyszerészek kötelessége a részükre szervezett továbbképzéseken való részvétel [1972. II. tv. 67. § (5)].

c) Titoktartási kötelezettség

„A gyógyszerész a beteg egészségügyi állapotára vonatkozó olyan adatot, amelyet hivatásának gyakorlása körében megtudott, mással nem közölhet” [1972. II. tv. 77. § (3)]. A titoktartási kötelezettség exponálása két szempontból is jelentős,

Egyrészt azért, mert megszegése büntetőjogi felelősségre vonást eredményezhet (vétség tényállása), másrészt pedig azért, mert a gyógyszerész tevékenysége során, a beteg egészségi állapotára vonatkozó számos adat birtokába juthat [12]

d) Szakképesítés megszerzésének joga

A 16/1972. (X. 8.) EüM sz. rendelet és a végrehajtásáról rendelkező 28/1972. (Eü. K. 22) EüM sz. utasítás alapján a gyógyszerészek (a tételesen rögzített követelmények teljesítése után) szakképesítést szerezhetnek.

e) A gyógyszerészi tevékenység megtagadásának kötelezettsége

Az 1972. II. tv. 76. § (1) bekezdése alapján a gyógyszerésznek tevékenységét meg kell tagadnia, ha azt jogszabály tiltja, vagy szocialista erkölcsbe ütköző cselekményhez akarják felhasználni. Továbbá kimondja a törvény, hogy nyilvánvalóan téves orvosi vényre nem adható ki gyógyszer.

f) Egészségügyi dolgozók közötti összeférhetlenség

„Orvos, gyógyszerész és egészségügyi szakdolgozó nem létesíthet egymással érdekközösséget, mely egymás meg nem engedett előnyét szolgálhatja” rendelkezik a 11/1972. (VI. 30.) EüM sz. rendelet. Ma az ilyen érdekközösség létesítése rendkívül ritka. Degradált formájával olykor-olykor találkozhatunk. (Gyógyszeranyagok vényvel való „elszámolása”).

3 A gyógyszerész felelőssége

Mint *Bernzweig* [1] hangsúlyozta, a gyógyszerészek jövőbeni nagyobb szakértői szerepe fokozott jogi felelősség elé állítja őket. A gyógyszerészi gyakorlat szakmai változása maga után vonja a jogi és etikai felelősség kiszélesítését. A gyógyszerészi tevékenység körében valamely hibás tevékenység vagy mulasztás a beteg egészségét, testi épségét vagy életét veszélyeztetheti. Ezért, ha a gyógyszerész foglalkozásának szakmai vagy jogi szabályait megszegi, köteletségét nem megfelelően — hovatovább egyáltalán nem — teljesíti, felelőséggel tartozik. A gyógyszerész felelőssége — a jogkövetkezmények fajtáihoz képest — etikai-figyelmi, polgári jogi és büntetőjogi.

Etikai-figyelmi felelősség. A szakmai felelősség körébe tartozik. Az etikai és figyelmi felelősség szétválasztása indokoltnak látszik, annak ellenére, hogy a kettő szoros kapcsolata vitathatatlan. Az orvosi, illetőleg a gyógyszerészeti etikáról már régebben kialakult olyan fogalomkör, mely a társadalmi tudat egy formájának, a morálnak egy része, s ez jogi normákkal nincs szabályozva. Az egészségügyi törvényhozás (s a törvényhozás egésze) és az etika közös vonása, hogy mindkettő a társadalmi tudatforma, a társadalmi átalakulások és a társadalmi viszonyokban bekövetkezett változások

által alapvetően megszabott. A törvényhozás közvetlenül követi a társadalmi viszonyokban bekövetkezett változásokat. Ezzel ellentétben az etika területén a társadalmi hagyományok, szokások (azok is, melyek az előző társadalomban gyökereznek) hosszabb-rövidebb ideig fenntartják hatásukat [4]. *Larkins* [8] szerint az orvos-gyógy-szerészi etika alapja a beteg személyes méltóságának elfogadása és legfőbb szempontja a beteg érdekének figyelembevétele. A gyógyszerészi etikával foglalkozó közlemények jó része — tartalmában — hasonló álláspontot képvisel [3, 7]. A felelősség kérdése általában munkajogi természetű és a munkaviszonnyal kapcsolatos kérdésekben merül fel. A figyelmi felelősség intézményének rendeltetése, hogy a munkaszervezet belső rendjét biztosítsa. A szakmai tevékenységgel kapcsolatos felelősség kapcsán, a büntető- és polgári ügyek mellett rendszerint figyelmi eljárás lefolytatására is sor kerül. A kisebb súlyú szakmai hibák miatt figyelmi úton vonják felelősségre a gyógyszerészt. Felelősségre az 1972. II. tv. 83. § (1) bekezdése alapján a *Munka Törvénykönyvének* rendelkezései vonatkoznak.

Polgári jogi felelősség. A polgári jogi felelősség — tevékenységgel vagy mulasztással okozott kárért — az általános polgári jogi szabályok szerint érvényes. A polgári jogi felelősségre vonásra akkor kerül sor, ha a szakmai tevékenység szabályait megszegve, tehát jogellenesen cselekedve, ezzel okozati összefüggésben anyagi természetű kárt okoz és ezért kártérítési pert indítottak.

Büntetőjogi felelősség. A büntetőjog védi az állami, társadalmi, gazdasági rendet, valamint az állampolgárok személyét és jogait a sértő avagy veszélyeztető magatartásokkal szemben. A büntetőjog hivatott védeni az ember életét, megakadályozni a testi épséget, egészséget sértő, veszélyeztető magatartásokat. A büntetőjog azon szakmák művelőit, akik tevékenységének szabályszerű gyakorlása is veszélyekkel járhat, külön felelőssé teszi azzal, hogy az ilyen tevékenységet *veszélyes foglalkozásnak* minősíti. Ilyen a gyógyszerészi hivatás is, hiszen a gyógyító anyagok az emberre veszélyesek lehetnek. Ezek alapján a gyógyszerészi tevékenységre is vonatkoztathatjuk a *Büntető Törvénykönyv* (Btk) 258. § (1) bekezdését, mely a veszélyes foglalkozást végzők felelősségéről rendelkezik. *Harsányi, Földes, Szuchovszky* [6] megállapítják: „... büntetőjogunk nem az okozott káros következmény és nem is az elkövetett hiba miatt tesz felelőssé, hanem a szubjektív felelősség elvének megfelelően csak akkor, ha a káros következményt előidéző hibát bűnösen követték el.” A gyógyszerészek büntetőjogi felelőssége kapcsán hangsúlyozni kell a *titoktartási kötelezettséget* is. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azonban a *segítségnyújtás* kérdését, valamint a *kuruzslás* [10] és a *gyógyszeralkalmazási tanácsadás* problémakörét.

Anyagi felelősség. Mind jogi, mind indokoltsági alapkiből kiindulva külön kell szólni az anyagi felelősségről. Az egészségügyi dolgozók felelősségéről ugyanis általában összefoglalóan beszélnek

[9], de a gyógyszerészeket minden egészségügyi dolgozónál jobban érinti az anyagi felelősség kérdése. A gyógyszerértári dolgozók a kezelésükben levő álló- és forgóeszközökért felelősséggel tartoznak. Ezek ellenőrzése leltározással történik, mely tételiesen rögzített jogszabályokon nyugszik. Ezen jogi normák szabályozzák a leltárfelelősséget is.

4. Tévedések, mulasztások

Az előzőekben már említés történt arról, hogy a gyógyszerészek fegyelmi, polgári jogi büntetőjogi felelősségre vonási eseteit tanulmányozni kell. A tévedések, mulasztások ismertetése elősegítené a preventív lépések megtételét. Ha ugyanis az esetekből levonható következtetések a gyakorló gyógyszerész ismeretanyagát bővítik, akkor az a gyógyszerellátás minőségét javítását eredményezhetné. Az ügyek rendszeres vizsgálata segítséget adhatna a jogi problémák kumulálódási területeinek megismerésére is. Nevezetesen a gyógyszereserék okaira, a biztonságos és tévedésmentes gyógyszerkiadás körülményeinek biztosítására adhatnának támpontot.

A kirívó, a leggyakoribb, a tipikus esetek ismertetése — *szakmai határokon belül* — nem a „kipelengérezést”, hanem az elemzést, a következtetéseket, illetőleg a megelőzést célzó intézkedések levonását szolgálja [2]. Rendszerint fontos a „szakmai határok” kifejezés tudatosítása, ugyanis az a helyes, ha az orvos-gyógyszerész felelősségre vonásának ügyeiből a gyógyszerész- és/vagy az orvostársadalom vonja le a szükséges erkölcsi, szervezeti és jogi konzekvenciákat. A gyógyszerész-orvos, a gyógyszerész-beteg viszony kerülne veszélybe, ha minden ügyet a nyilvánosság elé táránánk. Mégsem helyes az ügyek titokban tartása vagy palástolása, mert például az újságolvasó úgyszólván találkozik bírósági hírekkel. Egy szakma, hivatás becsületén nem akkor esik folt, amikor hibákat követnek el, hanem sokkal inkább akkor, amikor eltussolják azokat, önmagukat túlélt viszonyokat védelmeznek. Vagy továbbmenve: sokkal helyesebb a szakmai hibák „belülről” való vizsgálata, mint az, hogy a gyakorlattól távolos terület szakemberei tegyék.

Az esetek vizsgálat során igen alapos, mindenre kiterjedő analízist kell végezni.

A gyakorlati élet szempontjából az alábbi területek vizsgálata látszik indokoltnak:

- gyógyszerek kiszolgáltatása (szakmai vényellenőrző tevékenység, abuzus stb.);
- gyógyszercsere (az ok és közrejátszó tényezők felderítése);
- gyógyszerkészítés (ide kell sorolni a nem gyógyszerész által készített gyógyszerek kérdését is, pl. műtőben készült érzéstelenítő);
- a fentiekkel kapcsolatos elemzések gyógyszerész-szakértői tevékenység.

A gyógyszerészeti gyakorlatot igazságügyi szempontból elemző munkát — a rendelkezésünkre álló hazai irodalomban — nem találtunk. Az előzőekben elmondottakkal a gyógyszerészeti gyakorlat jogi aspektusból történő vizsgálatának jelentőségére kívántuk a figyelmet felhívni.

Hangsúlyozzuk, hogy a felelősségre vonási esetek mind önmagukban, mind egymással összefüg-

gésben való vizsgálata annak érdekében kell hogy történjen, hogy feltáruljanak azok a lényeges tényezők, melyek az adott eset kialakulásában szerepet játszottak. Feladatul kell kitűzni a meghatározó okok feltárását; a hátráltató tényezők kiküszöbölhetők, a kedvező tényezők pedig megőrizhetők vagy tovább fokozhatók legyenek. Mindezen feladatokat megfelelő szakemberek bevonásával a még jobb gyógyszerellátás, a gyógyszerészeti tevékenység segítése és a gyógyszerészet érdekének védelme szempontjából célszerű megoldani.

A dolgozat a Szegedi Orvostudományi Egyetem Társadalom-egészségtani és Egészségügyi Szervezési Intézetében — dr. Zalányi Sámuel egyetemi tanár irányításával — készült gyógyszerészdoktori értekezés téziseinek összefoglalója.

IRODALOM

- Bernzweig, E. P.: J. Amer. Pharm. Ass. 8: 591 (1968).
- Farádi L.: Népegészségügy 52: 257 (1971).
- Fürst K.: Öst. apoth. Ztg 26: 93 (1972).
- Hamvas J.: „A gyógyszerészek kötelessége, joga és felelőssége”. Orsz. Gyógyszerügyi Szerz. Konf. Pécs, 1975.
- Horváth D.: „Gyógyszerellátásunk fejlődésének húsz éve”. Pécs (1966).
- Harsányi L., Földes V., Szuchovszky Gy.: Orv. Hetilap 107: 1461 (1966).
- Józsa A.: Gyógyszerészet 18: 349 (1974).
- Larkins, N.: Med. J. Aust 1, 795 (1970).
- Noszka A.: Med. Univ. 6: 137 (1973).
- Szentmiklósi P., Kálmán L.: „A gyógyszerész a népegészségügy fokozott szolgálatában”. Medicina Kiadó Budapest, 1961, 190. o.
- Végh A.: Gyógyszerészet 8: 21 (1953).
- Zalánai Lné, Hamvas J.: „A gyógyszerészek információs tevékenységéről”. (Ea. Országos Gyógyszerügyi Szervezési Konferencia, Pécs, 1975)

Dr. P. J. Hamvas: О юридических аспектах фармации

Фармацевтическая деятельность и практика управляются юридическими нормами и профессиональными правилами. Исследование юридических норм и анализ их применения выдвигает юридические аспекты фармации. Кроме прав и обязанностей фармацевтов вопрос ответственности также является краеугольной проблемой. Комплексное исследование ответственности может осуществиться на основании анализа происшедших случаев.

Dr. J. Hamvas: Forensic relations of pharmacy

Both pharmacy and juristic practice are controlled by legal norms and professional rules. The investigation of the legal standards and the analysis of their application reveals important forensic relations of pharmacy. In addition to professional rights and duties of the pharmacists, the special features of their responsibility is a problem of major importance. The complex analysis of factual cases may be a proper base for the investigation of the subject.

Dr. J. Hamvas: Über die Justizbeziehung der Pharmazie

Die Pharmazientätigkeit und -praxis wird von juristischen Normen und Fachvorschriften geregelt. Die Untersuchung der juristischen Normen und Analyse ihrer Anwendung fördert die Justizbeziehungen der Pharmazie an den Tag. Neben Rechten und Pflichten der Pharmazisten ist die Frage der Verantwortung ebenfalls ein fundamentales Problem. Die komplexe Untersuchung der Verantwortung kann anhand der Analyse von vorgekommenen Fällen realisiert werden.

(Országos Gyógyszerészeti Intézet,
1145 Budapest, Uzsoki u. 36/a)

Érkezett: 1976. IX. 2.